

THE PARTICIPATION OF THE ACADEMIC ARCHIVE IN THE SCIENTIFIC POLICY OF BAS IN THE LAST YEARS

Gabriela Vaptzarova, Darina Ilieva

dari_bas@abv.bg

Scientific Archive at the Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria

Abstract: SA-BAS is a specialized unit and has its place and importance in the structure of the Academy: provides the Bulgarian scientific community with a complete resource base reflecting all aspects of society's development in different historical periods – one of the main tasks of any archive. The cultural heritage, preserved in SA-BAS, fits well in the international priorities of European science and culture. Documentary sources provoke the development of research tasks in various fields: political and cultural history, art history, geography and cartography, geology, archeology, ethnology, etc. The obtained results are of great interest not only among the Bulgarian scientific community. This is the contribution of the Academic Archive to the cultural diversity of Europe and the world in historical and contemporary terms.

Keywords: Archive; BAS; History; Cultural and Historical Heritage

УЧАСТИЕТО НА АКАДЕМИЧНИЯ АРХИВ В НАУЧНАТА ПОЛИТИКА НА БАН В ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ

Габриела Вапцарова, Дарина Илиева

Научен архив на Българска академия на науките, София, България

Резюме: НА-БАН като специализирано звено има своето място и значение в структурата на Академията: обезпечава българската научна общност с пълноценна изворова база, отразяваща всички страни на развитие на обществото в различни исторически периоди, което е една от основните задачи на всеки архив. Културното наследство, съхранено в НА-БАН, днес се вписва отлично сред международните приоритети на европейската наука и култура. Документалните извори провокират разработването на многобройни изследователски задачи в различни области: политическа и културна история, история на изкуството, география и картография, геология, археология, етнология и др. Получените резултати предизвикват сериозен интерес не само сред българската научна колегия, но и в широк европейски контекст увеличават възможностите за бъдещи интердисциплинарни проучвания. Това е приносът на Академичния архив към културното

разнообразие на Европа и света в исторически и съвременен план.

Ключови думи: архив; БАН; история; културно историческо наследство

Българската академия на науките (БАН) възниква в бурната епоха на Възраждането, в годините на националното пробуждане, на осъзнаването и борбата в името на независимостта. Тя е уникален български феномен. Днес, от дистанцията на времето, можем да кажем, че развитието на Академията е неразделна част от цялостния процес на формиране, изграждане и развитие на българската държава. БАН преминава през различни периоди, преживява доста сериозни преврати, но запазва своя първоначален характер на духовно средище и храм на българското просвещение.

Защо всяка година отбелязваме датата на създаването на БАН? Дали се ръководим само от идеята за юбилейна празничност по повод на важни събития от нашата история? Дали целим да обогатим традицията на многобройните досегашни изследвания, част от които многостранно и твърде изчерпателно разискват темата? Поставените въпроси имат утвърдителен отговор с уговорката, че смисълът на всяко честване е да ни приближава до актуалните проблеми на съвременността. През 2019 година БАН чества 150 години от своето създаване, а заедно с нея юбиляр е и Научният архив (НА) на БАН.

Започнал своята дейност още с основаването на Българското книжовно дружество (БКД) в Браила през септември 1869 г., НА може да се счита за най-старата архивна институция в страната. Профилиран е като архив на документите на Академията (независимо от времето на тяхното създаване), а също и за личните фондове на български учени, членове на БАН.

В исторически аспект се формира значително по-рано от държавните архиви и има собствен принос за опазването на документалното културно-историческо наследство. Статутът на Научния архив нееднократно през годините се променя. През 1947 г. Архивът е обособен като организационна единица в Академията под наименованието „Архивен отдел“. Две години по-късно този отдел е преобразуван в „Архивен институт при БАН“. Следват още няколко

структурни преобразувания като през определени периоди е бил самостоятелен, а през други – „под шапка”.

От 1 януари 1994 г. с решение на ОС на БАН НА на БАН е обособен в **самостоятелно специализирано звено** на Академията и извършва следните дейности: комплектува архивни документи; извършва научно-техническа обработка и експертиза на тяхната ценност; организира използването им за научно-изследователски, справочни и други цели; подготвя документални издания и изложби; оказва методическа помощ на подразделенията на БАН в работата на техните деловодства и архиви. Цялата дейност на Научния архив е подчинена на важните стратегически задачи и приоритети на Академията. По-нататъшното развитие на НА се свързва както с традиционната му до този момент дейност, така и с изграждането му като съвременен изследователски център, базиран на знанието и като активен партньор в европейското научно-изследователско пространство.

НА-БАН като специализирано звено има своето място и значение в структурата на Академията: обезпечава българската научна общност с пълноценна изворова база, отразяваща всички страни на развитие на обществото в различни исторически периоди, което е една от основните задачи на всеки архив. Културното наследство, съхранено в НА-БАН, днес се вписва отлично сред международните приоритети на европейската наука и култура. Документалните извори провокират разработването на многобройни изследователски задачи в различни области: политическа и културна история, история на изкуството, география и картография, геология, археология, етнология и др.

Получените резултати предизвикват сериозен интерес не само сред българската научна колегия, но и в широк европейски контекст увеличават възможностите за бъдещи интердисциплинарни проучвания. Това е приносът на Академичния архив към културното разнообразие на Европа и света в исторически и съвременен план. Независимо от сегашния динамичен период на цялостна преориентация и стремеж към реформи, необходимите промени трябва да се предприемат съобразно запазването на традициите, но и на новите обществени

нагласи, за да продължи институцията да изпълнява своите функции в полза на науката и обществото.

Приоритет за НА е текущото попълване, поддържане и разширяване на архивния фонд на БАН чрез комплектуване и обработка на документалния масив. За 150 години Академичният архив съхранява 548 архивни фонда. Между тях са: документите на Академията от нейното създаване до днес, на братя Евлоги и Христо Георгиеви, Васил Друмев (митрополит Климент), проф. Иван Шишманов, академик Спиридон Казанджиев, генерал Христофор Хесапчиев, проф. Боян Пенев, проф. Йордан Иванов, проф. Васил Златарски, академик Георги Бончев, академик Тодор Павлов, на писатели като Иван Вазов, П. К. Яворов, П. Р. Славейков, Алеко Константинов и много други. Разбирайки значението на архивната институция за опазване на научното наследство много съвременни учени започнаха да даряват своите лични архиви. В последната година са комплектувани фондовете на акад. Кирил Боянов, акад. Михаил Станчев, акад. Петър Динеков, чл. кор. Румяна Радкова, проф. Параскева Михайлова, проф. Веска Николова, проф. Иван Тютюнджиев и др., което е безспорен принос за обогатяването на академичния документален фонд.

В НА-БАН са регистрирани и 24 сбирки от архивни документи, нотни материали, печати, мемоари и др. Има над 100 частични постъпления на важни исторически документи. В НА се съхраняват едни от най-старите и ценни славянски и старобългарски ръкописи от IX до XIX век, организирани в „Сбирка X“. Между тях са Битолският триод от XII век; Иван-Александровият песнивец от 1337 г.; псалтири и евангелия, сборници и дамаскини, както и два ранни преписа на Паисиевата история.

Една от основните и продължаващи функции на Академичния архив е осъществяване на методическо ръководство и контрол върху дейността на институтските архиви и деловодните звена. Успех на НА е изготвянето на осъвременени индивидуални номенклатури за всички научни поделения, което гарантира единство в работата на цялата Академия. На тяхна база продължава подготовката на документи на

отделните институти за постоянен прием. Перспектива и дългосрочна стратегия на НА е работата по научно-изследователски проекти, в които участват самостоятелно или като партньори. Особено внимание заслужава проектът с Британската библиотека, насочен към опазване на културно-историческо наследство в риск: „Застрашени фотоколекции за участието на преиндустриална България в три войни в началото на 20. век“. Друг голям проект на НА по линия на ЮНЕСКО е изготвянето и публикуването на енциклопедия „Жените в науката“.

В международната дейност на Академията НА участва със следните проекти: „Българо-полски научни и културни връзки през първата половина на XX век въз основа на документалните масиви, съхранявани в архива на БАН и ПАН“, съвместно с Полската академия на науките (ПАН); „Русия и България. Неизвестни страници от историята на научните връзки по документални източници в академичните архиви на БАН и РАН“, съвместно с Руската академия на науките (РАН); „Научни и културни връзки между румънската и българската интелигенция през XIX – XX век, съвместно с Румънската академия (РА). Подписани са договори и по нови теми с Архива на Чешката академия на науките (ЧАН) и Масариковия архив в Прага, както и с Националния архив на Беларуската академия на науките. Активно НА-БАН работи с българската диаспора в гр. Николаев, Украйна и Одеския държавен архив, където е организирана съвместна международна конференция и е публикувано общо издание за пансиона на Тодор Минков по спомените на академик Петър Абрашев.

Като междуинститутски проекти могат да се споменат: „Дигитален архив на Марин Дринов в НА ф. 104к“, съвместно с Института по математика; „Изграждане на дигитализационен център за цифровизация на библиотечни и архивни документи“, съвместно с ЦБ БАН; „Руска диаспора в България 1878 – 2008 г.“, с Централната библиотека на БАН. Предстои по-нататъшна активна работа по съвместни проекти със сродни институции в Европа за дообогатяването на академичния архив и неговото представяне пред обществеността. Като перспектива НА особено залага на съвместната работа със сродни регионални институции, а именно: окръжни държавни архиви,

музеи, театри, галерии и др., свързани с архивна, изследователска и популяризаторска дейност.

През годините служителите на Научния архив концентрират усилията си към опазване и популяризиране на академичното документално наследство. На практика това става чрез десетки публикации на статии по страниците на специализираните издания. Научни доклади ежегодно продължават да се изнасят и на наши и международни научни форуми – исторически конференции, конгреси, симпозиуми, кръгли маси, четения и др. Основна задача в популяризаторската дейност на Академичния архив е създаването на високо художествени и съдържателни изложби по конкретни поводи за представяне на българското културно наследство и постиженията на българската наука. Сътрудниците на архива са реализирали стотици изложби в София, страната и чужбина, с което поддържат ефективно документалното наследство и памет. Фондовете на архива се използват и за създаването на документални филми от поредиците на Националната телевизия и за пълнометражни филми. Почти не остава месец, в който уникални снимки и документи да не привлекат вниманието на медиите и гражданите.

В по-ново време сътрудници на Архива продължават традицията да публикуват научни изследвания и документални сборници: „Възстановяване на българо-американските дипломатически отношения 1950 – 1960 г.“; „120 години българска статистика“; „Дневник“ и „Походни писма на княз Н. Вл. Яшвил“ (в 2 тома); „Източният въпрос“ на Г. П. Генев (в 2 тома); „Дунавска България и Балканът“, т. IV; монографичен каталог „Съюз на южнославянските художници „Лада“; „Спиридон Казанджиев. Есета. Из архива“; „Дипломатическият дневник на М. Сарафов“; „Енциклопедия Дарителството“ (в 3 тома); „Архивното наследство на Ал. Теодоров-Балан. Книжевни записи“; „Дончо Костов: най-виден генетик на XX век“ и много други важни за историята на българската наука и култура издания.

През 2019 г. Научният архив започна нова поредица по повод 150 годишнината на БАН. Първата книжка, вече излязла от печат, е посветена на най-дългогодишният председател на БКД и БАН – Иван Евстратиев

Гешов. Изданието е снабдено и с два диска дигитализирани документи от фондовете на Академичния архив.

Основна задача пред НА е дигитализирането на научно-изследователската инфраструктура и на най-ценните и поставени в риск документи с историческа стойност и национално значение. Въвеждането им в интернет ще осигури бърз достъп на заинтересованите лица до широката изворова база на НА.

Въпреки трудностите, които съпътстват ежедневната работа на служителите, за своето дълголетно съществуване Научният архив израства и се утвърждава като място за опазване и разпространение на информация за българската история, наука и култура. Обезпечаването на обществото с пълноценна изворова база, отразяваща всички страни на неговото развитие във всеки конкретен исторически период, е една от основните задачи на всеки архив. Ние не правим изключение.

Литература / References

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО: ОПАЗВАНЕ, ПРЕДСТАВЯНЕ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ

CULTURAL AND
HISTORICAL
HERITAGE

PRESERVATION
PRESENTATION
DIGITIZATION

Съставители
Галина Богданова
Ваня Матеева

Editors
Galina Bogdanova
Vanya Mateeva

Материалите в сборника са обект на авторско право. Разрешава се безвъзмездно ползване на техни електронни/ хартиени копия само за лична употреба или обучение, при пълно цитиране на текущата страница и след писмена декларация от цитиращия за липса на търговски намерения. За копиране под друга форма, препубликуване или публикуване на сървъри се изисква писмено разрешение и/или заплащане.

This work is subject to copyright. Open and free of charge use of digital/hard copies of publications is granted only for personal or educational use, with full citation of the current page, and after written declaration of the quoting side for not-commercial intention. For any other reproducing types, re-publishing, photocopying, recording, or any other storage retrieval system/ server written permission and/or fee is required.

© Авторски колектив, 2019

© Authors` Group, 2019

Технически редактори:
Николай Ноев
Калина Сотирова-Вълкова
Каляян Николов

Technical editors:
Nikolay Noev
Kalina Sofirova-Valkova
Kaloyan Nikolov

Научна поредица: том 5, брой 2 (7)/2019
Science series: vol. 5, issue 2 (7)/2019

www.math.bas.bg/vt/kin
ISSN: 2367-8038